

Ku dhaqan Xafiis D.

FAAFINTA

الرسمية

OFFICIAL



RASMIGA AH

الجريدة

BULLETIN

EE JAMHUURIYADDA SOOMAALIYA

Sanadka 7aad

FAAFIN SANADLE

Muqdisho

2019

Waaxda Maamulka Faafinta Rasmiga ah
Ee Xafiiska Garyaqaanka Guud ee Dawladda

Uruurinta Sharciyada iyo Wareegtooyinta ee Jan-December 2019

Qiiimaha waa \$XXX Dollar, lambar waliba – **RUKUNKA:** Sanaddii waa \$XXX Dollar, Soomaaliya gudaheeda – Dibaddeedana waa \$XXX Dollar. Rukunka la weydiisto waqtiga loo gooyay wuxuu ka bilaabmaa 1 Janaayo. Qiiimaha Qoritaanku F.R halkii sadar iyo wixii ka yar waa \$XXX Dollar – Rukunka iyo Qoritaanku waxaa la weydiistaa Laanta Maamulka Faafinta Rasmiga ah – Lacagta waxaa lagu bixiniyaa Xafiiska Canshuuraha ee Wasaaradda Maaliyadda.

KOBNIIN

BOGGA KOOWAAD

SHARCI

W.M

BOGGA LABAAD

XEER

BOGGA SEDDEXAAD

TALOOYIN, ISGAARSIIN, OGAYSIIS, IWM

SANADKA

2019

Ujeeddo: Go'aan Gole Ansixinta Siyaasadda Qaran ee Kobcinta Awoodaha Dowladaha Hoose

Ra'iisul Wasaare Ku-xigeenka Xukuumadda JFS

Markuu Arkay: Qodobka 99^{aad}, (a), (b) iyo (e) ee Dastuurka KMG

Markuu Arkay: Qodobka 100^{aad}, (a), iyo (d) ee Dastuurka KMG

Markuu Arkay: Soo jeedinta Wasiirka Arrimaha Gudaha, Dib-u-heshiisiinta iyo Federaalka, kuna saabsan codsi ansixinta Siyaasadda Qaran ee Kobcinta Awoodaha Dowladaha Hoose

Markuu Arkay: Go'aanka Golaha Wasiirrada ee summaddiisu tahay **SHGW.00.66.02.19** ee **28/02/2019** kuna saabsan ansixinta **"Siyaasadda Qaran ee Kobcinta Awoodaha Dowladaha Hoose"** oo uu Goluhu cod buuxa ku ansixiyey.

Markuu Tixgeliyey: Muhiimadda ay leedahay Siyaasadda Qaran ee Kobcinta Awoodaha Dowladaha Hoose

Wuxuu Xeeriyay:

Qodobka 1aad

Go'aanka Golaha Wasiirrada ee summaddiisu tahay **SHGW.00.66.02.19** ee 28/02/2019, kuna saabsan ansixinta **"Siyaasadda Qaran ee Kobcinta Awoodaha Dowladaha Hoose"** oo uu Goluhu cod buuxa ku ansixiyey.

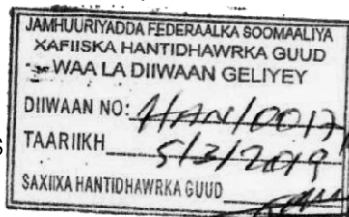
Qodobka 2aad

Waxa Wasaaradda Arrimaha Gudaha, Dib-u-heshiisiinta iyo Federaalka loo igmaday in ay **hirgeliso, meel-marisana Siyaasadda Qaran ee Kobcinta Awoodaha Dowladaha Hoose.**

Qodobka 3aad

Siyaasadda Qaran ee Kobcinta Awoodaha Dowladaha Hoose, waxa ay dhaqan-gelaysaa marka uu saxiixo Ra'iisul Wasaare Ku-xigeenka Xukuumadda Jamhuuriyadda Federaalka Soomaaliya, waxaana lagu soo saarayaa Faafinta Rasmiga ah ee Jamhuuriyadda Federaalka Soomaaliya.

Mudane Mahdi Maxamed Guuleed "Khadar"
Ku-Simaha Ra'iisul Wasaaraha Xukuumadda JFS
Ahna Ra'iisul Wasaare Ku-Xigeenka Xukuumadda JFS





**WASAARADDA ARRIMAHA GUDAHA, FEDERAALKA
& DIB-U- HESHIISIINTA**

**SIYAASADDA QARAN EE KOBICINTA AWOODAHA DOWLADAHA
HOOSE**

JAMHUURIYADA FEDERAALKA SOOMAALIYA

1.0 HORDHAC

Siyaasaddani waxa ay hagaysaa kobcinta awoodda waxqabad ee dowladaha hoose ee Soomaaliya si ay ugu suurta-geliso dowladaha hoose ee dalka in ay waajibaadkooda u gudan karaan si wax ku ool ah.

Waxa ay hagaysaa jilayaasha dowliga ah iyo kuwa aan dowliga ahayn ee dalka iyadoo hubinaysa in qaab isku xiran oo nidaamsan loo sameeyo awood dhisidda iyo kobcinta awoodda waxqabad ee maamullada maxalliga ah ee laga sugayo in ay adeeg bixin hufan u sameeyaan shacabka Soomaaliyeed.

‘Dowladda hoose’ waxaa looga jeedaa heerka dowladda ee ugu dhow shacabka ku nool degmooyinka dalka.

Awooddu waa suurtagal-nimada shaqsiyaadka, hay’adaha ama bulshooyinku ay ku maamuli karaan arrimahooda u gaarka ah, ku gudan karaan waajibaadkooda, ku xallin karaan dhibaatooyinka isla markana ay ku xaqiijin karaan guulo si joogto ah.

Kobcinta awoodduna waa habraaca arrintan kore lagu keeni karo. Waxa ay ku xiran tahay in la fahmo xaaladihii hore iyo kuwa maanta taagan, in wax laga barto waayo aragnimadii lasoo maray, in lala qabsado xaalado cusub si maskax furan, iyo in wax lagu dul dhiso awooddihii waxqabad ee hore u jiray si loo abuurto karti joogto ah muddo kaddib.

Kobcinta awoodda waxqabadku waxa ay fududaysaa in hay’aduhu sameeyaan siyaasado hirgeli kara, sharciyo iyo hannaan horumarineed; sal-udhigidda nidaamyo iyo hay’ado wax ku ool ah; iyo sare u qaadidda aqoonta bini’aadamka, xirfadaha iyo kartida.

Dastuurka Ku Meel Gaarka ah ee Jamhuuriyadda Federaalka Soomaaliya waxa uu sheegayaa saddex heer dowladeed oo ka mas'uul ah bixinta adeegyada shacbiga Soomaaliyeed: Heerka Federaalka, Dowlad Goboleedyada iyo Dowladaha Hoose.

Maamul Goboleedyada wakhtigan ay siyaasadani la macaamilayso waa:

- 1) Puntland
- 2) Galmudug
- 3) Jubbaland
- 4) Koonfur Galbeed
- 5) Hishabelle

Sidoo kale, siyaasaddani waxa ay la macaamili doontaa **Maamulka Gobolka Banaadir**. Siyaasaddu waxa ay sheegaysaa doorka uu heer waliba ku yeelanayo kobcinta awoodda waxqabad ee dowladaha hoose.

2.0 BANDHIG IYO GUUDMAR

Tobannaankii sano ee la soo dhaafay dadka Soomaaliyeed oo kaashanaaya daneeyayaasha horumarinta, ayaa isku dayay in ay ka gudbaan awood darrada ba'an ee dhinaca dowladaha hoose, maamulka iyo adeeg bixinta Soomaaliya, taasoo kasoo baxday burbur baahsan oo hay'adaha dowladda ku dhacay sababo la xiriira degenaansho la'aan iyo khilaafaadka dalka kajiray.

Dadaalladaas oo ay ka mid yihiin noocyo kala duwan oo taageerada degmooyinka iyo bulshada degaanka ah- tusaale ahaan, bixinta adeegga, xallinta khilaafaadka, dib-u-heshiisiinta, nidaamyada iyo horumarinta xirfadaha, iwm ayaa weli socda oo waxaa diiwaan galin ku sameysey dowladaha hoose, maamulka iyo bixinta adeegyada qaybo badan oo ka mid ah Soomaaliya.

Si kastaba ha ahaatee, xaqiiqadu waxay tahay in inta badan dowladaha hoose ee Soomaaliya ay yihiin kuwo aan badnayn iyadoo ay ugu wacan

tahay dhaqaale aan ku filnayn, nidaamyo daciif ah iyo yaraanta baahsan ee shaqaale ku haboon oo u qalma shaqada.

Waxaa intaa dheer, dadaalladan xooga iyo macnahaba leh ayaa dhammaan la wada sameeyay iyadoo ay maqan tahay siyaasadda dowladda ee kobcinta awoodda dowladda hoose. Natiijo ahaan, kobcinta awooddu ma ahayn mid midaysan dhammaan Soomaaliya iyo dowladaheeda hoose.

Caqabada asaasiga ah ee soo wajahday Soomaaliya waa sida loo aburo dowlado hoose oo wax ku ool ah si ay wax uga qabtaan arrimaha maamulka, gaar ahaan marka maamulada kala duwan ee ka mid ah federaalka Soomaaliya ay leeyihiin heerar kala duwan oo dhanka horumarka ah.

Siyaasaddani waa mid muhiim u ah si loo qeexo caqabadahan, sababtoo ah waxay tilmaamaysaa sida ay tahay in loo kobciyo awoodda dowladaha hoose ee Soomaaliya.

3.0 UJEEDDOOYINKA SIYAASADDA

3.1 Ujeeddada Weyn

Siyaasaddaan ujeedadeedu waa in laga dhigo dowladaha hoose ee Soomaaliya, hay'ado wax ku taro maamullada maxalliga ah, dowladnimada iyo adeeg bixinta shacabka Soomaaliyeed.

3.2 Ujeeddooyinka Gaarka Ah

a) In la hubiyo in awood dhisidda loo samaynayo dowladaha hoose ee Soomaaliya ay xiriirsan tahay, isla markaana ka tarjumayso yoolalka horumarinta qaranka iyo ujeeddooyinkiisa;

b) In la xaqiijiyo in dowladaha hoose ee Soomaaliya ay leeyihiin nidaam tababar oo habaysan, iskuna dubbaridan, kaasoo soo saara shaqaale leh aqoon, xirfad, habdhaqan iyo qaab feker sax ah;

4.0 HIRGELINTA SIYAASADDA

Siyaasaddaani waxay khusaysaa dhamaan:

- 1) Hay'adaha Dowladda Federaalka iyo Dowlad Goboleedyada, waaxyaha iyo hay'adaha ku shaqada leh maamul baahinta;
- 2) Degmooyinka iyo qaybaha hoose ee Dowladaha hoose;
- 3) Daneeyayaasha Horumarinta; iyo
- 4) Dhammaan daneeyayaasha ku lug leh kobcinta awoodda dowladaha hoose, maamulka iyo adeeg gaarsiinta bulshada Soomaaliyeed.

Hirgalinta wax ku oolka ah ee siyaasaddu waxay u baahan tahay isku xirid dhow oo u dhexaysa dhammaan xukuumadda Federaalka ah iyo hay'adaha heer Dowlad Goboleed sida wasaaradaha, Waaxyaha iyo Hay'adaha ku shaqada leh Maamul Baahinta.

5.0 HANNAANKA KOBKINTA AWOODDA

Awoodda Dowladda Federaalka Soomaaliya, Dowlad Goboleedyada iyo Degmooyinka ayaa la kobcin doonaa si ay ugu suurtagasho heerarka dowladda inay fuliyaan waajibaadkooda dastuuriga ah si ay u hubiyaan maamul dowladeed oo taabagal ah iyo adeeg bixin si waafaqsan waajiboorkooda shaqo ee qaab-dhismeedka federaalka Soomaaliya iyo qaab-dhismeedyada baahsan.

Bulshada deegaanka, oo ah bartilmaameedka ugu weyn ee adeeg bixinta degaanka, ayaa sidoo kale la siin doonaa karti-beereedka la bartilmaameedsanaayo si ay u fahmaan xuquuqdooda iyo waajibaadkooda isla markaana si wax-ku-ool ah uga qayb galaan maamulka iyo adeeg bixintooda.

Tan waxaa la sameyn doonaa iyada oo la siinayo tababar iyo higid xubnaha guddi hoosaadyada isticmaala (sida biyaha, caafimaadka aasaasiga ah, waxbarashada aasaasiga ah, iwm.)

Sidaa daraadeed waxay uga qayb qaadan karaan si firfircoon howlahooda iyo dayactirka faa'iidada bulshooyinkooda.

5.1 Dowladda Federaalka

Dowladda Federaalka waxaa lagu xoojin doonaa dejinta siyaasadaha, sharciyada iyo dib-uhabeeynta iyo bixinta kormeerka wax ku oolka ah ee hirgalinta siyaasadda baahinta xukunka federaalka ah ee Soomaaliya iyo qaab-dhismeedyada baahsan.

Dowladda Federaalka iyo Dowlad Goboleedyada ayaa sidoo kale lagu xoojin doonaa soo saarista xogta, falanqeynta, faafinta iyo isticmaalka si loo fududeeyo wargelinta siyaasad dejinta, kormeerka fulinta iyo qiimeynta.

Dowladda Federaalku waxay gaarsiin doontaa dowladaha hoose iyada oo la adeegsanayo kheyraadka maaliyadeed ee loo baahan yahay, agab iyo qalab ay ku fulinayaan shaqadooda; marka lagu daro xoojinta nidaamyadooda hirgelinta siyaasadaha dowladeed ee muhiimka ah iyo dib u habeyn.

5.2 Dowlad Goboleedyada

Dowlad Goboleedyada waxaa lagu taageeri doonaa inay xoojiyaan awooddooda si ay u hagaan, dib ugu dhigaan, ayna u fidiyaan kormeer taageero ah degmooyinka ka hoos dhisan.

Meelaha lagu beegsanayo horumarinta kartida waxaa ka mid ah: Siyaasad dejinta; sharciga; maamulka guud; qorsheynta istaraatiijiyada; maaraynta kharashaadka dowladda (sida qorsheynta, maareynta maaliyadda, xisaabinta, soo iibsiga, maareynta shaqaalaha, kormeerka iyo qiimeynta); isuduwidda iyo maaraynta iskaashiga; dhalinta macluumaadka, falanqeynta, faafinta iyo isticmaalka; qiimaynta baahida kartida; qiimeynta baahiyaha tababarka; iyo la-talin iyo tababarid.

5.3 Degmooyinka

Degmooyinka waxaa lagu taageeri doonaa:

- a) Inay dejiyaan siyaasado, sharcio, xeerar iyo tilmaamo lagu shaqayn karo si ay ugu hogaamiyaan dowladaha hoose, maamulka iyo adeeg bixinta;

- b) Inay bixiyaan kharashaadka lagama maarmaanka ah ee dhaqaalaha, bani'aadamnimada iyo wax-soo-saarka kuwaas oo ay ku fulinayaan shaqadooda;
- c) Horumarinta iyo xoojinta nidaamyadooda maaraynta kharashaadka dowladda (sida qorshaynta iyo miisaaniyadda, maareynta maaliyadda, xisaabinta, soo iibsiga, maaraynta shaqaalaha, kormeerka iyo qiimeynta), maareynta diiwaannada iyo kormeeridda shaqooyinka dadweynaha iyo kuwa kale;
- d) Bixinta shaqaalahooda iyo hoggaamiyeyaasha siyaasadeed ee la doortay aqoonta, xirfadaha iyo karti-xirfadeedka lagu fulinayo doorarkooda iyo hawlahooda, iyo weliba horumarinta shaqooyinka, iyo;
- e) Bixinta gargaar farsamo si looga caawiyo inay wax ka qabtaan dhibaatooyinkooda koritaanka, oo ay ka mid yihiin arrimaha guud ee jinsiga ee qaababka horumarineed;

6.0 QAABKA TABABARKA DOWLADHA HOOSE

Tababarku waa qaab kobcin aqooneed kaasoo loogu talagalay inuu bixiyo aqoonta, xirfadaha iyo kartida xirfadeedka shaqaalaha.

Waxay noqon kartaa mid joogto ah dabeecadda ama lagu beegsado hagaajinta waxqabadka, kobcinta xirfadlaha iyo dib u qaabeynta dabeecadaha. Tababbarka dowladaha hoose ayaa dhammaantood kulminaya inta kor ku xusan.

6.1 Ujeeddooyinka Tababarka Dowladaha Hoose

In la siiyo Dowladda Federaalka Soomaaliya, Dowladda Hoose ee Muqdisho, Dowlad Goboleedyada iyo Degmooyinka qaab isku dubbaridan oo loo qaabeeyey si kor loogu qaado dowladaha hoose, maamulka iyo adeeg bixinta iyada oo la waafajinayo awooddooda dastuuriga ah.

Machadka Dowladaha Hoose wuxuu noqon doonaa qalabka aasaasiga ah kaas oo lagu gaari doono ujeedooyinka tababrka.

6.2 Ka Faa'idaystayaasha Tababarka Dowladaha Hoose

Dadka ka faa'iidaysta tababarka dowladaha hoose waxay noqon doonaan shaqaale dowlad hoose, hoggaamiye deegaan ee lasoo doortay, guddi hoosaadyada qaybta ka ah bixinta adeegyada (tusaale ahaan guddiyada dugsiyada, xarumaha caafimaadka, xarumaha biyaha, iwm), xubno ka tirsan ururrada dowladaha hoose, iyo daneeyayaasha kale ee ka qayb qaata xoojinta maamulka degaanka iyo maaraynta adeeg bixinta.

6.3 Mabaadi'da Hagaysa Tababarka Dowladaha Hoose

Tababarka dowladda hoose waxaa hogaamin doona mabaadii'da asaasiga ah ee soo socda:

- a. Haboonaanta iyo jihaynta barashada;
- b. Helitaanka siman ee fursadaha tababarka;
- c. Kor u qaadidda waxqabadka shaqada iyo horumarinta xirfadaha shaqada;
- d. Isku dheeltirka baahida shakhsiga iyo hay'adaha;

7.0 DOORKA HEERARKA DOWLADDA EE TABABARKA SHAQAALAH DOWLADAH HOOSE

Qaybtani waxa ay faahfaahin ka bixinaysaa doorarka is buuxinaya ee ay yeelanayaan heerarka dowladda marka la bixinayo tababarrada dowladaha hoose.

7.1 Dowladda Federaalka

Dowladda Federaalku waxa ay dejinaysaa sharciyada, siyaasadaha iyo hagayaasha lagu maamulayo isbedellada ka dhaca heerarka kale ee Dowlad Goboleedka iyo Dowladaha Hoose.

Waxa kale oo ay hagaysaa dhammaan daneeye-yaasha ka hawl gala arrimaha dowladaha hoose.

Wasaaradda heer Federaal ee mas'uulka ka ah arrimaha dowladaha hoose ayaa qabanaysa hawlaha soo socda ee la xiriira tababarka dowladaha hoose:

- a) Waxa ay dejinaysaa siyaasadda qaran ee tababbarka, manhajka, hubinta tayada iyo hagayaasha;
- b) Waxa ay xaqiijinaysaa tayada bixinta tababarada Machadka Dowladaha Hoose ee Soomaaliya;
- c) Waxa ay tilmaamaysaa maamul goboleedyadu sida ay u hirgelinayaan siyaasadda qaran ee tababarka, shuruucda, heerka tayada iyo hagayaasha;
- d) Waxa ay la shaqaynaysaa Wasaaradaha iyo Hay'adaha kale ee heer Federaal ee la xiriira tababarka dowladaha hoose iyo horumarinta awoodda waxqabadka dowladaha hoose;
- e) Waxa ay siinaysaa Maamul Goboleedyada iyo Degmooyinka, higid iyo taageero dhinaca horumarinta awoodda waxqabad iyo tababarrada ah;
- f) Waxa ay kala talinaysaa Dowladda Federaalka ah dhammaan arrimaha la xiriira dowladaha hoose tababarkooda iyo kobcinta awooddooda waxqabad iyadoo la tashanaysa Dowlad Goboleedyada;
- g) Waxa ay heshiisyo la galaysaa bixiya- tababarrada dowladaha hoose iyadoo la marayo hannaanka Machadka Dowladaha Hoose;
- h) Qiimayn iyo dabagal iyo taageero siinta sida tababarka dowladaha hoose ee laga samaynayo degmooyinka uu u qabsoomay;

7.2 Dowlad Goboleedyada

Dowlad Goboleedyadu, iyagoo isticmaalaya Wasaaradahooda Arrimaha Gudaha, waxa ay mas'uul ka noqonayaan tababarka iyo kobcinta awoodda waxqabad ee dowladaha hoose ee ku dhex yaalla dowlad goboleedkooda. Si gooni ah, waxa ay:

- a) Hirgelinayaan shuruucda, siyaasadaha iyo hagayaasha dowladaha hoose ee ay samaysay Dowladda Federaalku;
- b) Dejinayaan siyaasado iyo tilmaamayaal khuseeya arrimaha dowladaha hoose ee ku hoos yaalla Dowlad Goboleedkooda, kuwaas oo waafaqsan Dastuurka Federaalka isla markaana aan ka hor imanayn dhamaan shuruucda, siyaasadaha, hagayaasha iyo tilmaamayaasha ay samaysay Dowladda Federaalku;
- c) Siinayaan taageero iyo tilmaan dowladaha hoose ee ku yaalla deegaankooda ee ay haysato caqabado farsamo;
- d) Siinayaan taageero Machadka Dowladaha Hoose iyo tababarrada uu ka bixinayo meelaha hoos yimaadda Dowlad Goboleedka;
- e) Qiimayn iyo dabagal iyo taageero u samaynayaan tababarka dowladaha hoose ee laga samaynayo degmooyinka hoos taga si waafaqsan siyaadaha, manhajka iyo hagayaasha ay samaysay Dowladda Federaalku;
- f) Qiimayn ku sameeyaan baahida tababar iyo awood kobcin ee ka jirta dowladaha hoose;
- g) Tala bixin ka siinayaan Dowladda Federaalka ah dhammaan arrimaha awood kobcinta heer deegaan oo ay kamid tahay tababarrada degmooyinka;

7.3 Degmooyinka

Degmooyinku waxa ay mas'uul ka noqonayaan dhamaan arrimaha dowladda hoose iyo adeeg bixinta ee degaannada ay xukumaan, waxayna qabanayaan hawlaha soo socda ee khuseeya tababarrada:

- a) Waxa ay samaysanayaan oo hirgelinayaan qorshohooda horumarineed si ay uga falceliyaan baahidooda iyo hiigsigooda iyagoo ku salaynaya siyaasadaha, shuruucda iyo hagayaasha heerarka dowladda ee ka sarreeya;
- b) Waxa ay samaysanayaan qorshohooda tababar waxa ayna la fulinayaan qorshahaa Machadka Dowladaha Hoose ee Soomaaliya iyo cidda uu u wakiisho bixinta tababarka isagoo maraya habraaca dowladda ee bixinta heshiisyada adeegyada;
- c) Waxa ay ka tala bixinayaan bixiyayaasha tababarka Mac-hadku wakiilan karo ee ku yaalla dhulka ay degmadu xukunto;
- d) Waxa ay hubinayaan tababarka la siiyay shaqaalaha dowladda hoose iyo sida ay ugu fuliyeen hawl maalmeedkooda;
- e) Waxa ay si joogto ah ugu warbixinayaan Wasaaradaha ay khuseyso, mas'uulka ka ah Kobicinta awoodda waxqabadka;

8.0 MACHADKA DOWLADAH HOOSE EE SOOMAALIYA

Machadka Dowladaha Hoose ee Soomaaliya waxa uu noqonayaa hay'ad qaran oo mas'uul ka ah bixinta iyo tayaynta tababarrada la siinayo saraakiisha dowladaha hoose (kuwa farsamo iyo kuwa la doortayba).

Iyadoo ay jiri doonaan bixiyayaal tababar sida jaamacadaha, iskuullada aqoonta sare iyo mac-hadyo gaar loo leeyahay, Machadka Dowladaha Hoose waxa uu mas'uul ka yahay tababarka saraakiisha dowladaha hoose isagoo isticmaalaya manhaj ay ansixiyeen Wasaaradaha Arrimaha Gudaha iyo Fedraalka iyo Wasaaradda Waxbarashada, Hidaha iyo Tacliinta Sare.

Haddii uu u baahdo, Machadka Dowladaha Hoose waxa uu isticmaalayaa iskuullo ama jaamacado kale isagoo ku hagaya manhajkiisa iyo siyaasadahiisa.

Arrintan ku talagalkeedu waa in tababarrada lasiinayo saraakiisha dowladaha hoose ay sare u qaadaan maareynta, maamulka deegaanka iyo adeeg bixinta si habaysan oo dan u ah bulshada Soomaaliyeed.

Machadka Dowladaha Hoose waxa uu sidoo kale tababarrada gaarsiin doonaa hay'ado ay kamid yihiin guddiyada horumarinta degmooyinka, bixiyayaasha adeegyada degmada (sida biyaha, waxbarashada aasaasiga ah, caafimaadka aasaasiga ah, iwm) si uu u fududeeyo horumarinta xirfadaha ku saabsan adeeg bixinta heer deegaan. Mac-hadku waxa uu heshiisyo la gerli karaa hay'adaha kale ee bixiya tababarrada.

8.1 Doorarka iyo Waajibaadka Machadka Dowladaha Hoose

Waajibka uu u xilsaaran yahay Machadka Dowladaha Hoose waa in uu dhiso awoodda hawlqabad ee hawl wadeennada iyo hoggaanka dowladaha hoose si ay u taageeraan dedaallada horumarinta ee qaran.

Hiigsiga Mac-hadku waa in uu bixiyo tababarro tayo leh oo xiriir dhow la leh shaqada kuwaas oo la siinayo hawl wadeennada iyo hoggaanka dowladaha hoose si kor loogu qaado hogaaminta, maamulka, maaraynta iyo bixinta adeegyada heer deegaan.

8.2 Qaab-dhismeedka Machadka Dowladaha Hoose

Qaab-dhismeedka Machadka Dowladaha Hoose waxa uu ka turjumayaa qaab-dhismeedka Dowladda Federaalka ee Soomaaliya iyo hannaankiisa awood daadejinta, waxana uu noqonayaa sida soo socota:

- 1) Machadka Dowladaha Hoose waxa uu ka hoos dhisan yahay Dowladda Federaalka ahWasaaradda u qaabilsan arrimaha dowladaha hoose iyo nidaamintooda (Wasaaradda Arrimaha Gudaha, Federaalka iyo Dib-uheshiisiinta).

- 2) Waxa uu yeelanayaa xarun tababbar dhexe oo heer qaran ah iyo xarumo tababbar oo ku yaalla Dowlad Goboleedyada.
- 3) Waxa uu yeelanayaa Guddi Maamul oo ka kooban daneeyeyaal badan oo kala ah:
 - a. Agaasimaha Guud ee Wasaaradda Heer Federaal ee Arrimaha Gudaha;
 - b. Agaasimaha Guud ee Wasaaradda Waxbarashada heer Federaal;
 - c. Agaasimaha Guud ee Wasaaradda Shaqada iyo Shaqaalaha heer Federaal;
 - d. Agaasimayaasha Guud ee Wasaaradaha Arrimaha Gudaha ee Dowlad Goboleedyada;
 - e. Wakiil Gobolka Banaadir Agaasimaha Machadka Dowladaha Hoose waxa uu noqonayaa xubin kamid ah Guddiga Maamulka oo aan cod lahayn.

8.3 Doorka Guddiga Maamulka ee Machadka Dowladaha Hoose

Guddiga Maamulku waxa uu korjooge ka ahaanayaa Machadka Dowladaha Hoose, waxa uu hagayaa, taageerana u samaynayaa siyaasadda Machadka. Doorkiisa iyo hawlihiisa gaarka ahi waxay noqonayaan:

- a. Horumarinta Machadka iyo shaqooyinkiisa;
- b. Ansixinta siyaasadaha, barnaamijyada, qorshaha iyo miisaaniyadda Machadka iyo kor ka eegidda shaqooyinka Machadka.;
- c. Korjoogtaynta Agaasimaha iyo haw-gudashadiisa /hawl-gudashadeeda;

- d. Ansixinta manhajka tababarka ee Machadka;
- e. Xaqiijinta in manhajka Machadka tababarka ku bixinayo ay aqoonsan tahay Wasaaradda Waxbarashada ee heer Federaal;
- f. Kormeerka tababarrada Machadka iyo qiimeynta saamayntiisa;
- g. Xaqiijinta in mac-hadku ku shaqeeyo siyaasadaha iyo sharciyada Dolwadda Federaalka iyo hannaanka ay u dejisay horumarinta qaranka;
- h. Ku xiridda Machadka hay'adaha uu shaqo wadaagta la yahay, sida Hay'adaha Dowladda Federaalka, Dowlad Goboleedyada, dowladaha hoose, ururrada dowladaha hoose, daneeyeyaasha horumarka iyo bahda waxbarashada;
- i. Ka talasiinta Wasaaradda Arrimaha Gudaha ee Dowladda Federaalka tababarrada iyo kobcinta awoodda waxqabad ee dowladaha hoose;

8.4 Agaasimaha Machadka Dowladaha Hoose

Agaasimaha Machadka Dowladaha Hoose waxa uu noqon doonaa/ ay noqon doontaa sarkaalka ugu sareeya shaqaalaha Machadka.

Waxaa lagusoo magacaabi doonaa habraaca lagu keeno shaqaalaha rayidka ah ee dowladda sida uu dhigayo xeerka shaqada iyo shaqaalaha ee Qaranka, waxaana soo magacaabaya Wasiirka Wasaaradda Arrimaha Gudaha, Federaalka iyo Dib-uheshiisiinta.

Waxa uu/ay warbixinta siinayaa/siinaysaa Gudoomiyaha iyo Guddiga Maamulka ee Machadka waxana uu ka mas'uul yahay/ tahay hawlaha hoos ku qoran:

- a. Fulinta siyaasadaha iyo go'aannada Guddiga Maamulka;

- b. Hoggaaminta Machadka si uu u gaaro aragtidiisa, hiigsigiisa, yoolalkiisa iyo ujeeddooyinkiisa;
- c. Maamulka Machadka ee maalinlaha ah;
- d. Hormuud ka noqoshada samaynta iyo fulinta istaraatiijiyadaha iyo qorshe sannadeedka Machadka;
- e. Hubinta in tababarrada Mac-hadku ku qabsoomaan tayadii, kharashkii iyo wakhtigii loogu tala galay;
- f. Xaqiijinta dib-ueegis joogto ah oo lagu sameeyo manhajka iyo barnaamijka Machadka;
- g. Xaqiijinta in si haboon loo isticmaalay shaqaalaha, agabka iyo miisaaniyadda Machadka.
- h. Xisaabinta isticmaalka dakhliga Machadka;
- i. Metelaadda Machadka ee shirarka, daneeyeyaasha, macaamiisha iyo bulshada guud;
- j. Samaynta nidaamyo wax ku ool ah iyo hubinta in ay u shaqaynayaan si haboon;
- k. Indha indhaynta fursadaha bannaanka ee Mac-hadku ka faa'daysan karo;
- l. Xaqiijinta in Mac-hadku u shaqeeyo si waafaqasan siyaasadaha, shuruucda iyo qorsheyaasha horumarinta ee dowladda;
- m. Usoo gudbinta Guddiga maamulka warbixin joogto ah oo ku saabsan hawl-qabadka Machadka, oo ay kamid tahay warbixin sannadeedka;

9.0 FULIYEYAASHA KALE EE TABABARKA DOWLADAHAA HOOSE

Dhammaan fuliyeyaasha kale ee awoodda u leh in ay bixiyaan tababbarka dowladaha hoose waxa ay xaq uleeyihiin in ay ka qeyb qaataan hawlaha Machadka Dowladaha Hoose si ay isku kabaan.

Fuliyeyaashaasi waxa ay ka kooban yihiin:

- a) Hay'adaha ku takhasusay tababarrada ee heer Federaal iyo heer Dowlad Goboleed;
- b) Tababbar bixiyeyaasha kale sida jaamacadaha, iskuulada, mac-hadyada, xarumaha la talinta iyo shakhsiyaadka leh xirfadaha sare.

Machadka Dowladaha Hoose waxa uu isticmaali kara mid ama dhawr kamid ah fuliyeyaasha kor ku xusan haddii uu ubaahdo isagoo kusoo xulanaya tartan furan oo hufan.

10.0 DOORKA DANEEYEYAASHA HORUMARINTA

Daneeyeyaasha horumarintu waxa ay door weyn ka ciyaareen soo kabashada dalka iyo in dowladdu ay diiwaan geliso guulaha ay ka gaartay xasilinta dalka, taageeridda maamullada maxalliga ah iyo kor u qaadidda maaraynta iyo bixinta adeegyada dadweynaha.

Dowladda Federaalku waxa ay ka doonaysa daneeyeyaasha kala shaqeeya horumarinta in ay taageeraan arrimaha la xiriira siyaasaddan iyo meelaha ay taabanayso gaar ahaan iyagoo si dhow ula shaqaynaya ayna hagayso Wasaaradda Arrimaha Gudaha iyo Fedraalka:

1. Lacag u raadinta (Fundraising);
2. Taageero farsamo;
3. Fududaynta kaabayaasha, qalabka iyo agabka hawl-galka;
4. Horumarinta nidaamka iyo dowladnimada;
5. Horumarinta shaqaalaha;
6. Arrimaha kale ee ay si wadajir ah dowladda ugu heshiiyaan;

Halkaas waxa ka cad in aragtiyaha laga aaminsan yahay bilawga khilaafaadka Soomaaliyeed lagu kala aragti duwan yahay. Kala duwanaanshaha aragtiyaha waxaa saamaynayey meesha uu qofku dalka ka degan yahay, da'diisa, aqoontiisa iyo heer nololeedkiisa.

Waxaa inta badan la isku raacsan yahay in dagaalkii sokeeye markii uu bilowday, dadkii Soomaaliyeed ay ku kala firdhadeen wadanka gudhiisa iyo dibeddiisa oo ay qaar bara-kacayaal ku noqdeen meelo dalka kamida oo aysan waligood tegin, qaarna qaxooti ku noqdeen wadamada deriska ah iyo kuwa magan-gelyo bixiya.

Intaas kaliya dagaaladii sokeeye ee galaftay nolol, maal iyo dowladnimadii Soomaaliya kuma istaagin ee waxaa sii laba kacleeyay dagaallo qabiil oo ilaa jufooyinka hoose socday.

Marka laga reebo deegaannada qaar oo dhibka ka soo kabtay, hoggaamiye-kooxeedyo qabiil ku dhisan ayaa abuurmay kedibna waxa ka hoos dhashay Midowgii Maxkamadaha Islaamiga ah oo iyagana ay ka soo dhex baxeen xag-jireyaal afkaar dibedda ka timid watay taas oo keentay in faragelin shisheeye timaaddo oo iyaduna kacdoon abuurtay aakhirkiina dowlad dhexe oo aan ku-meelgaar ahayn dalku yeeshay. In kasta oo dhib weyn la soo maray, waxa maanta dalku marayaa xaalad kasoo-kabasho dhinac walba ah iyada oo la dhammaystiray haykalkii dowladnimo ilaa heer dowlad-goboleed hawshuna socoto.

3. Hannaanka Dhab-u-heshiinta Qaran

HDQ wuxuu la jaan-qaadayaa afarta tubood ee qorshayaasha qaran ee horumarka dalka u degsan sida, Tubta Siyaasadda Loo Dhanyahay, Tubta Amniga iyo Cadaaladda, Tubta Horumarinta Arrimaha Bulshada iyo Tubta Horumarinta Dhaqaalaha¹. Dib-u-heshiisiintu waa halbeegga 1aad ee Qorshaha Horumarinta Qaranka (QHQ) iyo qorshaha Cadaaladda iyo Nabadda ee Aragtida 2030¹. Sidoo kale, HDQ wuxuu toos ula xiriiraa Yoolka 16ka ee Himilada Horumarinta Waarta (HHW), khaas ahaan qaybta "In la xoojiyo nabadda, horumarka loo dhan yahay, fidinta cadaaladda iyo isla-xisaabtanka."² Sidoo kale Hannaankani wuxuu hawlaha nabadda iyo dhab-u-

¹ 5ta Tiir ee Siyaasadda loo dhan yahay waa: Amniga; Dib-u-dhiska dhaqaalaha; adkaysiga, dib-u-usookabashada iyo Gargaarka; jinsiga iyo Xuquuqul Insaanka

² <https://sustainabledevelopment.un.org/sdg16>

heshiinta gacanta u soo galinayaa dowladda isaga oo siinaya kaalin hoggaamineed, kana soo wareejinaya hay'adaha iyo deeqbixiyeyaasha oo inta badan iyagu wadi jiray geed-socodka dib-u-heshiisiinta dadka Soomaaliyeed muddo dhan 28 sano. Sidoo kale waxa uu fursad u siinayaa in ay dowladdu kaalin hoggaamineed ka qaadata nabadda, dhab-u-heshiinta iyo daawaynta bulshada.

3.1.1 Ujeeddada Guud ee HDQ

In HDQ noqdo siyaasad, istraatiijiyad, xiriiriye iyo Habraac la isku raacsan yahay oo gun-dhig iyo hage u noqda dib-u-heshiin Qaran, taas oo dadka Soomaaliyeed ka daawaysa oo ay kaga gudbaan dhibkii dhex maray, soo celisa is-aaminaaddii, waddaniyaddii iyo wanaaggii dhex oolli jiray isla markaana xoojisa kalsoonida ay ku qabaan dowladnimada una horseedda horumar iyo kasoo kabasho bulsho, siyaasadeed, dhaqaale iyo amni.

3.2.1 Wadaag Tiirka 1aad: Aragtida Isbeddelka cusub ee nabadda iyo dhab-u-heshiinta (Abuurid mustaqbal la wada leeyahay, himilo iyo hiigsi ummadeed)

MAAHMAAH: *“Ninkii Xoolo Alle la damco dadkeeddaa Alle siiyaa”
“Tol aan xeer lahayn waa xoolo aan xero lahayn. Tol xeer leh ma faqriyo.”*

Maadaama aysan dadkeenu sinnaba u kala maarmin, waa in ay nabad, caddaalad iyo is qadarin ku wada noolaadaan si ay u gaaraan hadafkooda guud ummadeed ee mustaqbalka fog.

Haddaba, su'aashu waxay tahay “sidee loo abuuri karaa aragti fog oo Soomaali wada leedahay?”

Si loo abuuro aragtidaas fog ee dadka oo dhan ka dhaxaysa, waxaa muhiim ah in dhammaan qaybaha bulsahdu ka wada qayb-qaataan dhab-u-heshiinta iyo nabadaynta dalka.

Inkastoo bulshadu kala aaminsanaan karto afkaar kala duwan oo siyaasadeed, haddana abuuridda aragti mustaqbal qurxoon oo la wada leeyahay waxay aad muhiim ugu tahay dedaalada loogu jiro Dhab-u-heshiinta.

3.3.2 Tiiirka 2aad: Ka heshiinta wixii dadka Soomaaliyeed dhex maray

MAAHMAAH: *“Nabar Walaal, Duugmaa u Dambaysa.”*

“Soohin (sohdin) wareertay hawaraa loo celinaa”

Sida aan dhamaanteen ognahay waxay dadka Soomaaliyeed isu gaysteen dhibaatooyin ay keeneen colaaddihii waqtiyadii kala duwanaa soo maray dalka, xaqiiqaduna waxay tahay, illaa aan xal u helno wixii dhacay oo laga wada xaajoodo wixii dhacay way adkaan doontaa in horay loo sii socdo. Sidaa awgeed, waa muhiim in garoowshiyiyo laga muujiyo wixii dhacay, la isu mag-dhabo, la iska cafiyo lagana gudbo dhammaan wixii xumaa ee lasoo maray, balse wax laga barto, waa haddii aan dhamaantayo isku raacno inay tani tahay mid la wada qaadan karo.

3.4.3 Tiiirka 3aad: Soo-celinta xiriirkii wanaagsanaa iyo is-aaminaaddii colaaddu dhaawacday

MAAHMAAH: *“Lafba Lafta ku Xigtaa Lagu Kaba.”*

“Walaalo is neceb waa xabaala badiyaan, wayna xoolo yareeyaan.”

Saddexda sheeko ee kor ku xusnaa waxay tilmaan wanaagsan u yihiin berisamaadkii iyo sidii dadka Soomaaliyeed u xushmayn jireen xiriirka wanaagsan ee dhexdooda. Dadka Soomaaliyeed waxaa ka dhexeeyey isjacayl, walaalnimo, midnimo iyo wadaniyad xooggan oo gaartay in ay diinta, dalka iyo dadka naftooda u huraan.

Tusaale waxaa noogu filan doorkii ay ururkii dhalinyarada Soomaaliyeed (UDS/SYL), 1943dii ka qaateen gobonimo-doonkii Soomaaliyeed. Si kastaba ha ahaatee, colaadihii waqtiyada iyo deegaannada kala duwan ka dhacay soddomeeyadii sano ee la soo dhaafay ayaa dhaawac weyn ugaystay xiriirkii iyo isjacaylkii ummadda, abuurayna is-aamin-daro, colaado, wax-xun-iska-sheeg iyo kala shaki.

3.5.4 Tiiirka 4aad: Soo-celinta kalsoonida dadweynuhu ay ku qabaan hay’adaha dowladda

MAAHMAAH: *“Ceel ninna waa qodaa, boqolna waa ka waraabtaa.”*

Hanaqaadka dowladnimada Soomaaliya marna suurtagal maahan illaa dib-u-heshiisiin run ah la helo dadkeenuna si dhab ah u heshiiyo. Dowladnimo shaqaysa, waxay u baahantahay is-aaminaad, wada-lahaansho, wadashaqayn looga baahan yahay dhammaan heerarka iyo qaybaha kala duwan ee bulshada. Sidoo kale, si loo jabiyiyo soo noqnoqoshada colaadaha, dhab-u-heshiintu waa in ay ka shaqayso heerka ugu hooseeya ee bulshada, kadibna

kor loo wado, oo ay noqoto mid ka bilaabanta qoys, jifo/qabiil, degmo, gobol, Dowlad-goboleed illaa qaran.

Cilmi-baaris la sameeyey waxay sheegaysaa in khilaafyada inta badan lagu xalliyo qaab qabiil kuwaas oo looga faa'iidaysto siyaasadaha is diidan ee ka jira dalka aysanna miro-dhal noqon natiijoyinka kasoo baxaa.

Tani waxay keentay in dhab-u-heshiinta siyaasadeed noqoto mid ay beesha caalamku hagto kaalin weynna ku yeelato hannaanka awood-qeybsiga beelaha Soomaaliyeed ee loo yaqaano 4.5.

Si kastaba ha ahaatee, wadan wuxuu siyaasad ahaan deggan yahay dowladdiisuna si rasmi ah u shaqayn kartaa marka ay midnimo ka jirto qaybaha kala duwan ee bulshada iyo deegaannada ay ku nool.

3.4.5 Tiirka 5aad: Xoojinta kasoo-kabashada diifta iyo aafuoyinkii colaadaha

MAAHMAAH: *“Nebadaa Naas la Nuugi Leh”*

Waxaa iyaduna u baahan in si dhab ah loo eego, la baaro, isla markaana xal loo helo qaab-dhismeedka bulsho iyo dhaqaale ee sababay in dadka Soomaaliyeed dhibaatooyin daba dheeraaday dhex maraan kuwaas oo kamid ah waxyaabaha keenay is-aaminaad-darrada, colaadaha iyo kala-tagga halakeeyay shacabkeenna.

Casharadii laga bartay qaladaadkii hagidda arrimaha dib-u-heshiisiinta (ugu yaraan labaatankii sano ee ugu dambeeyey), waxay nabarayaan in hoos laga soo bilaabo qoys-qoys, jifo-jifo, beel-beel, degmo-degmo, gobol-gobol illaa heer federaal.

Waa inay sidoo kale dhaqanka salka ku haysaa iyo sidii ay dadkeennu khilaafkooda u xalisan jireen si shacabka caadiga ahi u dareemaan lahaansho.

Taladaani waxay soo jeedinaysaa hirgelinta heshiis bulsho oo heer qaran ah ayna Soomaali leedahay, loona diyaariyey inuu jabiyo soo noq-noqoshada, una gogol-xaaro Soomaaliya oo nabad ah, shacabkeeduna is-aaminsan yahay, isjecel yahay hiigsanayana mustaqbal qurux badan oo Soomaaliyeed.